

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Za Wikipedią „**krzesło** – jednoosobowy mebel do siedzenia z oparciem, przeważnie o konstrukcji szkieletowej. Niektóre źródła do definicji krzesła dodają określenie „bez podłokietników”, uważając ich zastosowanie za charakterystyczną cechę fotela. Inne źródła używają konsekwentnie formy „krzesło z podłokietnikami”. Jest jednym z najstarszych sprzętów w branży meblarskiej. W swojej historii przechodził najwięcej zmian formalnych w XVII i XVIII w. Stąd np. krzesła w stylu Ludwika XIV, XV, XVI różnią się tak znacznie, a są od siebie nieodległe w czasie. Wykonywane najczęściej z drewna, stali, lub tworzyw sztucznych. Siedzisko i oparcie bywa tapicerowane.”¹

Historia ewolucji krzesła, zydlu, fotela, tronu.

Pierwszym siedziskiem z drewna były **piaki** czy **kłody**, jednak kiedy w neolicie wynaleziono pierwsze narzędzia ciesielskie (kamienną siekierę) stało się możliwe tworzenie mebli.

Najprostszy krzesłem był **stołek** , który wyewoluował w krzesło przez dodanie oparcia a potem w fotel przez dodanie podłokietników.

Kiedyś siedziska, **trony** pełniły funkcję polityczną jak w Egipcie czy we Francji Ludwika XIV, wybrani przez króla mogli zasiadać na taboretach.

Fot.1. Tron Tutenchamona².

Fot.2. Kamienny tron Karola Wielkiego. Akwizgram³.

W średniowieczu funkcję siedziska pełniły również skrzynie, z której wywodzi się popularny wtenczas **fotel skrzyniowy**⁴.

Fot.3 i 4 . Fotele skrzyniowe. Malbork⁵

1 <https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzes%C5%82o>

2 <https://www.techpedia.pl/index.php?str=tp&no=27787>

3 <http://www.lucivo.pl/2015/04/akwizgran-tron.html>

4 <https://straty.zamek.malbork.pl/fotel-skrzyniowy/>

5 <https://straty.zamek.malbork.pl/fotel-skrzyniowy/>

Ryc 1. Zydel. Sgabello⁶

Ryc.2. Zydel⁷.

Fot.5. Krzesło Dantego.

Charakterystyczne włoskie siedzisko , którym było renesansowe **sgabello** , zbudowane z dwóch deskowanych podpór, odchylone na boki oraz oparcie , przytwierdzono do drewnianego siedziska, miało konstrukcję policzkową.

Funkcjonowało również krzesło krzyżowe , składane w średniowiecznej jak i renesansowej Italii, zwane **krzesłem Dantego** lub Savonarola (nadane w XIX w.), a w Niemczech krzesłem Lutra. Zbudowane było z zachodzących na siebie części listw (nóg-oparc) łączonych drewnianymi. Kształtem przypominało literę X (ten typ znany był już w starożytnym Egipcie , Grecji czy Rzymie.)⁸

Renesans przyniósł typy krzesel w lżejszej formie , przez zastosowanie mniejszej ilości surowca, Typy krzesel: **caquetire** z rozszerzonym siedziskiem zwanym **krzesłem plotkarskim** z rozszerzonym siedziskiem dla dam czy krzesło z szerokim siedziskiem i bez oparc zwanym **vedugado** od noszących taki typ sukni kobiet zwanego **fortugalem (farthingale vedugado)**, były przeznaczone do spotkań towarzyskich przeznaczonych dla kobiet i ich kreacji. W XVIw używano również foteli, krzesel lżejszych

Fot.6 Caquetorie.⁹

Fot.7. Fotel barokowy (*en cabriole*).

tw., panelowych na przykład z ażurowym oparciem.

Barok i rokoko przyniosły bardziej wyrafinowane , bogato rzeźbione i połączane meble. Nawiązujące do roślinności, elementów zwierzęcych przy udziale falistości kształtów.

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Sgabello#/media/File:French_-_%22Sgabello%22-Type_Chair_with_Scrolls_-_Walters_6525_-_Three_Quarter.jpg

⁷ <https://polona.pl/item/pastor-strofujacy-malego-henryka-stojacego-na-krzesle,MzYzMTI3/0/#info:metadata>

⁸ <https://en.wikipedia.org/wiki/X-chair>

⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Caquette>

Barokowe krzesła były różne, lecz najbardziej popularnym modelem było prostokątne siedzisko wsparte na czterech toczonych, rzeźbionych lub graniastych nogach, ale ważną cechą było dolne łączenie nóg w kształtem litery H i X czy prostokąta, a siedziska ich były tapicerowane.

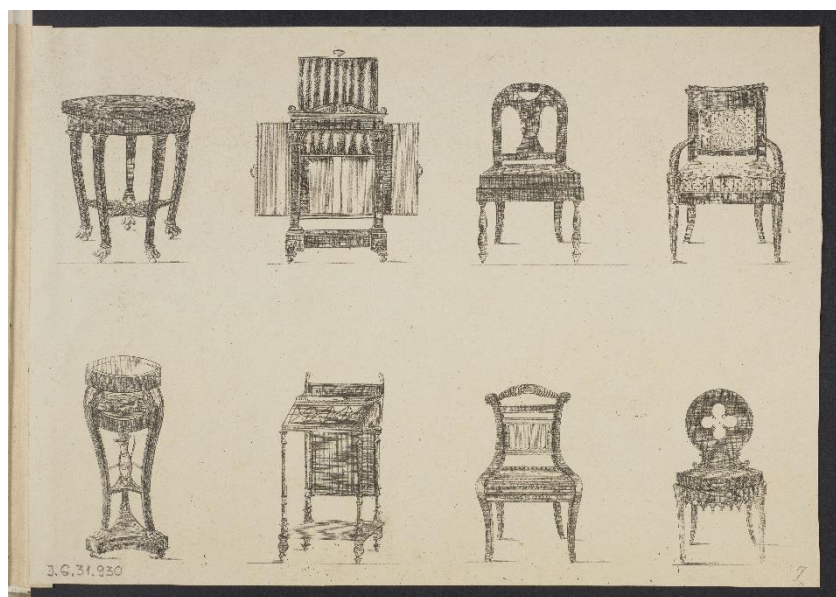
Klasycyzm przychylił się do antycznych wzorców rezygnując z esowatości (*en cabriole*) i wygięć oraz powrót do prostszych kształtów i tylko akcentowano niektóre elementy i montowano kolumnowe nogi. W okresie empire pojawiły się inne typy mebli do siedzenia, takie jak leżanka (*recamiera*) i taboret (*en gondole*). Biedermeier wprowadził nowy typ t.j. konstrukcję stojakową, która łączyła listwami dwa takie same elementy.

Fot.8.¹⁰ Krzesła Biedermeier.

Ryc.4. Potert kobiety i mężczyzny przy krześle¹²

Ryc.3. Wzory krzesel¹¹

Okres w meblarstwie Austro-niemieckim jakim był Biedermeier, charakteryzował się funkcją ergonomii w konstruowaniu mebli i wygody, gdzie w 1822 roku Georg Junigl we Wiedniu wprowadził

¹⁰ <https://www.antik.com.pl/4-krzesla-biedermeier-ok1840r-brzoza-nr-e250-p-1079.html>

¹¹ <https://polona.pl/item/wzory-czterech-krzesel-dwoch-stolikow-sekretarzyka-i-ekranu,ODIwNjMyNTU/0/#info:metadata>

¹² <https://polona.pl/item/kobieta-mezczyzna-i-krzeslo,MjMzNzg5MTE/0/#info:metadata>

i opatentował sprężyny do tapicerowanych mebli. W XIX wieku naśladowane minione epoki i w tym historycyzmie ich cechą było wytwarzanie fabryczne lub w warsztatach stolarskich za pomocą maszyn.

Michael Thonet (1796-1871) opracował 1841 roku technikę produkcji mebli z giętego drewna metodą przemysłową.

XX wiek i secesja skłaniały projektantów do albo linii i falistości z ornamentyką roślinną i zwierzęcą albo do geometrii. W tym też czasie rozwijała się sztuka dekoracji i wzornictwa o prostej formie, użyteczności i produkcji masowej.

Fot.8 Krzesło .Tadeusz Kantor.Wrocław, ul.Rzeźnicza .¹³

Fot.9 Instalacja "1550 Chairs Stacked Between Two City Buildings".¹⁴

Krzesło dawniej jako mebel zyskało nową funkcję w instalacji czy w rzeźbie oraz w innych sztukach jak w przypadku teatru czy kabaretu. Krzesło, Tadeusz Kantor we Wrocławiu była jednym z projektów przeznaczonych dla przestrzeni miejskiej przygotowanych z okazji Sympozjum Plastycznego Wrocław '70, z kolei w 2002 roku Salcedo umieściła 280 krzesel w Pałacu Sprawiedliwości w Bogocie, „aby oddać hołd zabitym w nieudanym partyzanckim zamachu stanu siedemnaście lat wcześniej”. W 2003 roku wypełniła przestrzeń Biennale w Stambule między dwoma budynkami 1550 krzesłami, „przywołując masy bezimiennych migrantów, którzy stanowią podstawę naszej zglobalizowanej gospodarki”.¹⁵

Obecnie krzesła przyjmują najróżniejsze funkcję od **krzesła reżyserskiego** czy **fotelu dentystycznego, fryzjerskiego** po fotel podczas przedstawień scenicznych jako **rekwizyt** czy **roasta** (forma kabaretu, wyśmiewania, obrażania szydzenia z gościa siebie nawzajem) .

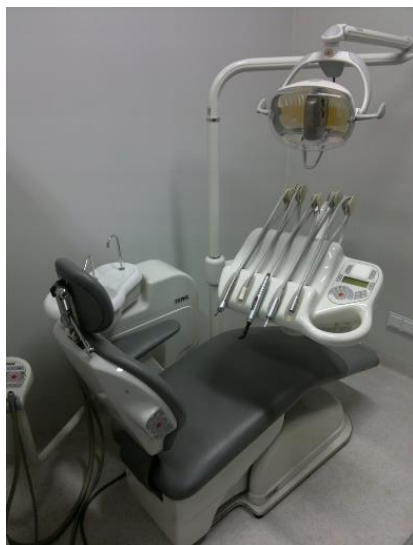
Fot.10 Krzesło reżyserskie¹⁶.

¹³ [https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzes%C5%82o_\(rze%C5%BAba\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzes%C5%82o_(rze%C5%BAba))

¹⁴ <https://mymodernmet.com/doris-salcedo-1550-chairs-stacked/>

¹⁵ <https://mymodernmet.com/doris-salcedo-1550-chairs-stacked/>

¹⁶ <https://www.superwnetrze.pl/skladane-krzeslo-rezyserskie-czarne-tkanina-oxford,t277219.html>

Fot.11 Fotel dentystyczny 17

Fot12.Fotel fryzjerski.18

Fot.13 .Krzeseł jako rekwizyt w kabarecie.19.

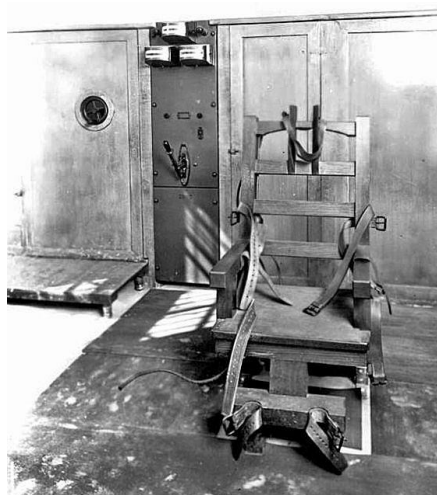

Fot.14 .Krzeseł jako rekwizyt w roast'cie.20

Choć krzesło miało w historii nie tylko funkcję użytkową, polityczną (tron) czy dbania o wygodę. A wręcz przeciwnie. Służyło jako sprzęt tortur zarówno w średniowieczy (**Krzeseł inkwizytorskie**) jak i w XX/XXI wieku do wymierzania sprawiedliwości w przypadku **krzesła elektrycznego**.

Fot.15. Krzesło inkwizytorskie.21

Fot.16.Krzesło elektryczne.22

17 <https://stardust.rent/fotel-dentystyczny-3>

18 <https://www.meblefryzjerskie.net/barber/fotele-barberskie/3348,gabbiano-fotel-barberski-red-star>

19 https://www.youtube.com/watch?v=EqY_A8C6mHk&t=99s

20 <https://www.youtube.com/watch?v=ffZiMF6Covw>

21 https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzes%C5%82o_inkwizytorskie

22 https://pl.wikipedia.org/wiki/Krzes%C5%82o_elektryczne

Historia założenia firmy Luterma

Firma powstała w Tallinie w 1883 założona przez A.M.Luther. Początkowa miała na zwę Luterma Vineer, skąd w późniejszym logotypie litera „V”, istniała do 1940.

„Ta znana estońska firma produkująca meble ze sklejki została założona w 1883 roku i na przełomie wieków stała się największym producentem sklejki i mebli na terenie Rosji. Luterma (Zakład Obróbki Mechanicznej Drewna AM Luther) słynął z wysokiej jakości sklejki, z której produkowano walizki i wiadra oraz meble. Wczesne typy mebli firmy obejmowały meble biurowe i kolejowe, a także projekty domowe. W 1908 roku Luterma założyła siostrzaną firmę w Londynie, Venesta Plywood Company (nazwa Venesta wywodząca się z Forniru i Estonii), której międzynarodowy pogląd był wspierany przez tworzenie oddziałów w wielu krajach europejskich, w tym w Niemczech, Szwecji, Francji i Włoszech. Do roku 1914 znaczna część jego twórczości odzwierciedlała prosty funkcjonalizm, chociaż zdarzały się sporadyczne przykłady uderzających innowacji, jak w rzeźbiarskich, płynnych formach ekranu z 1908 roku (model nr 1138), antycypujących rozwój w Finlandii autorstwa Alvara Aalto i Arteka. Wraz z zamknięciem rosyjskich rynków po I wojnie światowej Luterma odegrała ważną rolę gospodarczą i społeczną w produkcji mebli, których znaczna część była nastawiona na użytkowe, codzienne typy (mebli). Przed I wojną światową, Luterma szczyliła się jednym z największych działów meblarskich w krajach bałtyckich, produkując składane krzesła i stoły na rynek brytyjski oraz meble domowe, publiczne i biurowe na rynki bałtyckie. Wraz ze znaczną ekspansją i uprzemysłowieniem Tallina pojawiła się potrzeba produkcji nowej gamy mebli, która byłaby odpowiednia dla szybkiego wzrostu podaży racjonalnie zaplanowanych mieszkań i mieszkań przeznaczonych dla rozrastającej się klasy robotniczej. Luterma zaczęła rozwijać swoje zainteresowanie tym sektorem, organizując w 1919 roku konkurs na dobrze zaprojektowane, niedrogie, drewniane meble do małych mieszkań. Równoległe z takimi inicjatywami Luterma przekształciła swój magazyn w Tallinie w nowoczesny showroom z bogatą ekspozycją mebli domowych i biurowych. W połowie lat 30-tych, firma promowała inicjatywę „Meble dla każdego” wspieraną przez Ministerstwo Gospodarki, tworząc elastyczne, nowoczesne projekty przy użyciu znormalizowanych form z wymiennymi modułami, które można było łączyć na różne sposoby. Projekty takie obejmowały zasady modernizmu i empatię z estetyką designu egzyssenzminimum („mieszkanie w minimalnej przestrzeni”), która była eksplorowana w innych kręgach awangardowych w Europie – w Wiedniu, Warszawie, Frankfurcie, Stuttgarcie i innych miastach zaangażowanych w progresywne programy mieszkaniowe na dużą skalę. W Wielkiej Brytanii, Jack Pritchard, który pracował dla Venesta Plywood Company, siostrzanej firmy Lutermy, był zaangażowany wraz z architektem Wellsem Coates przy projektowaniu „minimalnych mieszkań” przy Lawn Road w Hampstead (1932) oraz mebli Isokon ze sklejki zaprojektowanych przez Waltera Gropius i Marcel Breuer. Podobnie śmiała, ale mniej głośna polityka Lutermy trwała do 1940 roku, kiedy Estonia została zaanektowana przez Związek Radziecki.”²³

Ryc.4 Logo firmy A.M.Luther

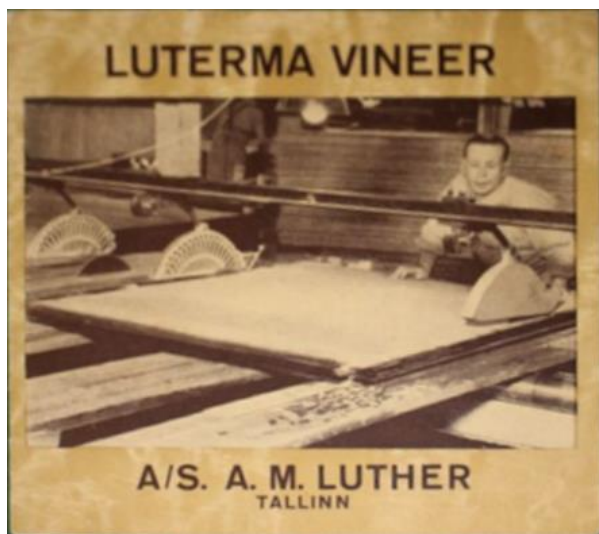
Ryc.5. Logo firmy Luterma

Fot.17. Pieczęć firmy Luterma z orłem carskiej Rosji i GRAND PRIX w Paryżu z 1900r.²⁴.

23 <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100119466>

24 <https://st.violity.com/auction/view/auctions/11/67/46/4/116746439.jpg>

Fot.18. A.M.Luther przy pracy w Luterma Vineer²⁵

Fot.19. Wnętrze fabryki Luterma²⁶

Ryc.6. Folder naprawczy Luterma z ok.1930r.²⁷

Fot.20. Przykładowe krzesło Luterny z charakterystyczną gwiazdą²⁸.

Na początku XX wieku sklejka z logo Luterma stała się najbardziej udanym towarem eksportowym fabryki Luthera. Katalogi firmy oferowały ponad 800 profili i wzorów do wyboru. „Wybór ozdób, lakierów i kolorów miał pomóc przewyciężyć odwieczne uprzedzenia do niezwykle industrialnego wyglądu sklejki jako materiału gładkiego i jasnej sklejki brzozej.” Pomyślny marketing krzesel był wspierany przez międzynarodową sieć sprzedaży. Oprócz ujednoliconego systemu wykończeń, podstawy krzesel były zwykle oznaczane pieczęcią fabryczną „Luterma”. Fakt ten, jako swoisty wskaźnik jakości, przyczynił się do rozpowszechnienia produktów firmy. Asortyment obejmował również techniki

25 <https://m.facebook.com/IsokonGallery/photos/rare-pre-war-luterma-estonian-catalogue-for-their-plywood-veneer/1945498042384442/>

26 <https://www.raamatukoi.ee/luterma-moobel-on-kvaliteet>

27 <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/disainioos-on-asju-2/>

28 <https://www.floortjesbeurs.nl/a-55446237/sorry-reeds-verkocht/eetkamer-stoel-hout-luterma-estonia-verkocht/>

zaprojektowane w celu naśladowania tradycyjnych technik wykańczania skóry. Zapewne towarzyszył temu błąd w mylącym oświadczeniu gazety o pochodzeniu krzesła, opisując jego materiały jako „dość intrygującą kombinację metalu i skóry”.²⁹

I dalej ..”Wielu producentów mebli, którzy korzystali z podstaw krzesła Luterma (zarówno gdzie indziej, jak i w Estonii) nie zadało sobie trudu z identyfikacją swoich produktów. Jednak było wielu producentów mebli, którzy korzystali z produktów Lutermy, od największej na świecie firmy założonej wówczas przez braci Thonet i ich niezliczonych kopiarek po liczne małe firmy i wiejscy stolarze. Podstawę krzesła ze sklejki można było również stosunkowo łatwo wymienić samodzielnie, jeśli zepsuł się oryginał, czy to tapicerowany, wiklinowy, z litego drewna czy ze sklejki. Dążąc do zwiększenia sprzedaży, Luterma zdawała sobie sprawę z korzyści płynących z dotarcia do takiej potencjalnej grupy konsumentów i skierowała część kampanii marketingowej do gospodyń domowych.”³⁰

Technologia sklejki.

Z brzożowe bale/ kłody drewna (o przyciętej wcześniej długości i o okorowaniu), umieszczono w elektrycznej maszynie toczącej, do której za pomocą dźwigni, (w której było szerokie ostrze) zbliżano ostrą krawędź, która to wykrajała długi płat drewniany. Z tak wyciętego cienkiego i względnie elastycznego materiału wykrajano kilkakrotnie dany wzór i za pomocą kleju na przemienne układano odpowiednią (docelową) grubość sklejki i umieszczano w prasach prostych lub o falistych kształtach do wyschnięcia, w których to formował się docelowy kształt. Następnie uzyskaną skleję poddawano dalszym pracom stolarskim, w tym wycinaniem i szlifowaniem krawędzi

Fot.22 Wycięta warstwa z drewna ³²

Fot.21. Przykłady walizek i pudełek ze sklejki Luterny z V&A Museum. Londyn.³¹

Fot.23. Prasa-forma do modelowania kształtu sklejki³³.

²⁹ <https://sirp.ee/s1-artiklid/c6-kunst/disainioos-on-asju-2/>

³⁰ ibidem

³¹ <https://www.smow.com/blog/2017/07/plywood-material-of-the-modern-world-at-the-va-museum-london/plywood-material-of-the-modern-world-va-london-hatboxes-bags-suitcases-luterma/>

³² <https://www.smow.com/blog/2017/07/plywood-material-of-the-modern-world-at-the-va-museum-london/plywood-material-of-the-modern-world-va-london-veneer/>

³³ <https://www.smow.com/blog/2017/07/plywood-material-of-the-modern-world-at-the-va-museum-london/plywood-material-of-the-modern-world-va-london-marcel-breuer-short-chair-luterma-isokon-plus/>

9.DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA.

